

tatem incurri ipso facto, absque ulla sententia; ergo etiam ad alia. Contrariam nihilominus sententiam tenet Navarrus, dict. consil. 92, quam præcipue fundat in illo verbo ejusdem Constitutionis: *Quicumque detestabile crimen simoniace pravitatis commisisse convictus fuerit in consequendis ordinibus*; nam hæc verba manifeste requirunt prævium iudicium. Quod si respondeas illa verba tantum esse posita in simonia in ordine, contra hoc objicit, quod cum ibi sint tres clausulæ, scilicet de ordine, dignitate et beneficio, limitatio in una posita intelligitur posita in aliis, quia clausula posita in una parte dispositionis intelligitur extendi ad totam dispositionem, quando est eadem ratio.

11. Sed certe in rigore illius juris videtur probabilior prior opinio, nam potius ipsa mutatio verborum, et diversus modus puniendi unam vel aliam simoniam, indicat verba illa non generaliter pro tota dispositione, sed specialiter pro simonia in ordine fuisse posita in prima clausula; nam in ea additur poena incarcerationis per annum, quæ manifeste requirit executionem per hominem, quæ poena non ponitur pro simonia in dignitate, vel beneficio; et ideo illa limitatio ibi omittitur, et factum ipsum immediate punitur ipso jure privationibus et inhabilitatibus, ad quas non requiritur factum hominis. Et de privatione beneficii, et dignitatis simoniace acquisitæ, et inhabilitate ad illa, certum est incurri ante omnem sententiam; ergo signum est priorem limitationem non cadere in posteriores clausulas. Denique in quarta clausula, quia contra illos, qui sæpius committunt hoc crimen, voluit Pontifex eandem limitationem habere locum, illam repetivit; ergo signum est non posuisse illam in principio pro tota dispositione. Dixi autem, *in rigore illius juris*, quia Navar., ait illam poenam quoad hunc effectum non esse usu receptam, quod mihi etiam, ex his quæ intelligere potui, est valde verisimile; quo posito, non incurretur illa poena saltem ante sententiam declaratoriam, etiamsi aliæ incurrantur, quia potest consuetudo derogare uni parti legis, et non aliis. Eo vel maxime quod aliæ poenæ nituntur etiam jure antiquiori, quod derogatum non est, ut dixi. Inhabilitas autem ad omnia alia beneficia in futurum acquirenda omnino nova est: et ideo, ubi clare non constiterit Constitutionem Pii V esse receptam in priori rigoroso sensu, existimo posse in praxi servari tuta conscientia opinionem Navarri, et non esse necessariam dispensationem ad alia

beneficia, quando delictum non est ad forum contentiosum deductum, et in eo declaratum.

CAPUT LIX.

UTRUM PRETIUM SIMONIACE OBTEPTUM EX JURE DIVINO ET NATURALI RESTITUENDUM SIT?

1. *Qui dedit sacrum, tenetur non recipere pretium.* — *Pretium ante acceptum, est restituendum.* — Ultima poena simoniæ esse potest, ut accipiens temporale pretium pro re spirituali non possit pretium retinere, sed illud restituere obligetur: quia vero hic effectus interdum consequitur ad actionem turpem ex naturali obligatione absque ratione poenæ, ideo priusquam de illo sub ratione poenæ dicamus, videndum est an sequatur ex simonia, naturali obligatione. Hæc autem quæstio non habet locum, nisi in simonia reali ex utraque parte, quia si pretium non est solutum, clarum est non posse obligari eum, qui rem spiritualem ex simoniaco pacto tradidit, ad aliquid restituendum, quia nihil temporale accepit: tenebitur tamen illud non recipere vel ex justitia, vel saltem ex religione, ne simoniacam actionem perficiat et supermet, et ne in censuras incidat, juxta superius dicta. Si vero pretium anticipatum accepit, et rem spiritualem non tradidit, certum est apud omnes, obligari ex jure naturali ad pretium illud restituendum, quia nec potest dare beneficium, quia semper tenetur non complere simoniam, et multo magis ex parte rei spiritualis, nec etiam potest retento suo beneficio retinere etiam pretium, quia nullum habet justum titulum retinendi. Quia, qui illud dedit, non absolute vel liberaliter donavit, sed ex pacto oneroso, et sub conditione ut sibi daretur beneficium, quæ conditio licet turpis sit, dum non impletur, sufficit ut voluntas non habeat absolutum effectum transferendi pecuniam in dominium alterius, sed tantum sub conditione et sub onere restituendi, si conditio non impleatur; et hoc tantum indubitatum supponunt Doctores omnes.

2. *Cui sit restitutio facienda.* — Ex quo est consequenter inferendum, in eo casu, et in eo genere simoniæ restitutionem pecuniæ esse faciendam eidem qui illam contulit, et non pauperibus, vel Ecclesiæ. Ita Cajet., in Sum., ver. *Simonia*; Vict., 2 p., Relect., num. 6; Sot., quæst. 8, art. 5. Et idem sentit Navar., num. 104. Et est res clara stando in jure naturali. Probat, quia semper in illo mansit jus ad tale pretium recuperandum, si res pro-

missa ei non daretur. Hoc enim jus, ex vi domini quod habebat in illam pecuniam, ei convenit, et nunquam illud a se abdicavit, quia voluntas dandi, quam habuit, ad hoc non fuit efficax, ut explicatum est. Præterea ex vi solius juris naturalis aut divini pecunia illa non debetur Ecclesiæ vel pauperibus. Ubi enim est vel unde colligi potest tale jus? Certe non nisi gratis conungi potest, ut in sequentibus etiam dicemus; ergo cum non possit retineri a recipiente, ut ostensum est, restituenda est danti ex vi juris naturalis. Sed nec per ecclesiasticum jus est ille, qui dedit tale pretium, privatus jure suo ad talem rem recuperandam; quia, ut supra ostensum est, per hanc simoniam conventionalem, completam tantum ex parte pretii, nulla poena ecclesiastica ipso jure incurritur; illa autem privatio esset poena; non ergo incurritur ipso jure.

3. *Objectio.* — Potest vero contra hoc objici, quia illa datio pecuniæ fuit turpis ex utraque parte, tam dantis quam accipientis; ergo non est restituenda danti, juxta quandam communem doctrinam juristarum, quod turpe lucrum, si restituendum sit, non est reddendum danti, quando ille turpiter dedit, juxta leg. 1, 2 et 3, et leg. *Si ob turpem*, ff. de Condict. ob turpem causam, et lege 2, Codice eodem. Sed de intellectu hujus regulæ late disputatur in materia de Restitutione, et videri potest Covarruvias, regula *Peccatum*, 2 parte, § 2, n. 7; Medin., Cod. de Restitutione, quæst. 19 et 20; Sot., lib. 4, de Justitia, quæst. 7, art. 1; Navarrus, in Manual., cap. 17, num. 30 et sequentibus. Nunc breviter dico, illam regulam ad summum procedere post sententiam iudicis, quia non potest fundari in sola rei natura, sed in pœnali lege, quæ inducat talem privationem, quæ ordinariæ non obligat ipso facto, sed post sententiam, et in præsentem est certum ex dictis. Per sententiam autem ille qui sic dedit pecuniam, posset quidem puniri, et consequenter privari sua pecunia, et præcipi etiam posset ut daretur pauperibus; sed hoc nihil ad rem præsentem spectat; solum ergo superest quæstio de simonia reali.

4. *Prima opinio asserens vendentem simoniace teneri ad restitutionem pretii.* — In qua, prima opinio absolute et universaliter affirmat, vendentem simoniace rem spiritualem teneri ex jure naturali ad restituendum pretium. Hæc sententia solet attribui D. Thom., d. quæst. 100, art. 6, quatenus in corpore probat, obligationem restituendi oriri ex divino

jure, quia contra voluntatem domini venditur res spiritualis, et ideo quod pro illa accipitur retineri non potest; et ita illam acriter defendit Soto, tanquam D. Thomæ sententiam, dicta quæstione 8, articulo 1; et videtur consentire Cajetan. in illo art. 6, saltem quoad simoniam realem; nam, respondendo ad objectionem primam, videtur in hoc constituere differentiam inter simoniam mentalem et conventionalem. Absolute tenet illam Adrian., Quodlib. 9, artic. 3. Item Henricus, Quodlib. 6, quæst. 26, qui excipit simoniam, quia prohibitam, quando mentalis tantum est, de qua statim. In hac sententia videtur esse Medina, Cod. de Rest., quæst. 2, quatenus ait obligationem restituendi, oriri ex eo quod pretium accipitur pro spiritualibus, quæ nullam æstimationem habent, quod etiam approbant Navar., cap. 17, num. 32; Covar., in Reg. *Peccatum*, 2 p., § 2, num. 7; et in eam propendit Panormit., in cap. ult. de Simon., in ultimis verbis.

5. *Fundamentum.* — Fundamentum hujus sententiæ est, quia illud pretium injuste accipitur, et ideo ex natura rei est restitutioni obnoxium; consequentia clara est ex materia de justitia. Antecedens probatur, primo, quia contractus ille venditionis est injustus; nam simoniacus vendit rem non suam contra voluntatem domini, qui gratis dare præcipit; ergo committit injustitiam vendendo; ergo et accipiendo pretium. Secundo, ille qui sic vendit, accipit pretium pro re quæ non est pretio æstimabilis; sed hoc est contra æqualitatem justitiæ, ut constat; ergo. Tertio, ideo in usura obligatio restituendi nascitur ex intrinseca rei natura, absque alia poena, quia venditur in ea aliquid, quod proprio pretio æstimabile non est; sed hoc invenitur in simonia; ergo. Quarto, quia alias, licet quis exigeret centum aureos pro missa dicenda, vel conferebatur Baptismate, non teneretur ex natura rei aliquid restituere. Probat, quia, si non teneretur propter pretium, ideo est, quia res quam dat alicujus æstimationis est, et ideo non censetur facere contra justitiam, vendendo illam; ergo nec propter quantitatem pretii tenebitur, quia etiam non facit injustitiam in illo. Quod probatur, quia res illa majoris æstimationis est quam totum illud pretium. Quod si dicas in æstimatione humana actionem illam non ita æstimari, eadem ratione nec pro ullo pretio potest juste dari.

6. *Secunda opinio contraria negat.* — Secunda opinio, extreme contraria, negat, in

universum sequi ex natura rei obligationem restituendi ex venditione simoniaca. Hæc est sententia communis Canonistarum in cap. ult. de Simon., ut affirmat et sequitur Navar., dicto cap. 23, num. 103, et latius in Comment. ejusdem cap., num. 12. Tenet Victor., 2 p., Relect., num. 4; Sylvester, verb. *Simoniam*, quæst. 20, dist. 1; Armil., num. 59; Cajetanus, eod. verb., circa fin. Sumitur ex D. Thoma, d. quæst. 100, art. 6, ad 6, ut videbimus. Probatur primo, quia simonia mentalis, etiam opere subsecuto, non obligat ad restituendum; ergo nec simonia realis obligat ex vi juris divini. Antecedens habetur in cap. ult. de Sim. Consequentia probatur, quia si ex reali simonia oritur illa obligatio ex natura rei, oportet ut sequatur ex vi ipsius actionis secundum se, et ex injustitia in illa inventa; sed eadem est actio et injustitia in opere subsecuto ex simonia mentali, et solum differunt in modo, quia in una simonia intercedit pactum explicitum vel implicitum, et non in alia, quod parum refert ad restitutionem, si iniquitas est eadem. Et confirmatur, nam hac ratione usura mentalis cum opere subsecuto obligat ad restitutionem, juxta cap. *Consuluit*, de Usur., quia habet eandem malitiam, quam usura realis; ergo idem est in præsentia.

7. *Responsio refutatur.* — Secundo probatur, quia pretium simoniæ ex natura rei non est restituendum ei qui illud dedit; ergo nulli; ergo nec restituendum est. Secunda consequentia est evidens, quia restitutio est actus justitiæ, quæ est ad alterum; unde si non datur alter cui tale pretium debeatur, signum est non esse restitutioni obnoxium. Prima item consequentia probatur, quia naturalis obligatio restitutionis, seclusa lege positiva, per se tendit ad illum, qui est, vel fuit et esse debet dominus rei restituendæ, et si illi non debetur, nemini debetur ex vi justitiæ, quia non est unde oriatur talis obligatio; in præsentia autem dominus pretii fuit, qui illud dedit, et non alius; ergo si illi non debetur, nemini debetur ex natura rei. Probatur ergo antecedens, quia ille voluntate sua abdicavit a se dominium talis rei, et transtulit in alium; ergo jam non debetur illi ex justitia. Dices involuntarie dedisse, quia non potuit aliter habere spiritualem rem. Sed contra, nam hoc modo omnis qui emit, involuntarie dat pretium, quia non potest aliter obtinere merces; nam si posset, mallet certe eas sine pretio habere; ergo hoc involuntarium non impedit translationem dominii.

8. *Tertium argumentum.* — Unde argumentor tertio, nam alter, qui vendit, factus est dominus illius pretii, ex natura rei loquendo, idque ex voluntate prioris domini absolute largientis illud, ut nunquam reddendum, dummodo causa largitionis impleatur; ergo qui recipit non tenetur illud restituere, quia nec ratione acceptionis, quoniam a vero domino voluntarie largiente accepit, nec ratione rei acceptæ, quia est sua. Antecedens probatur, quia recipiens est capax talis domini; per nullam enim legem inhabilis factus est, ut supponitur, et acceptat illud ab eo qui dare potest; quid ergo impedire potuit domini acquisitionem? Ultimo (in quo solo est punctum difficultatis) accipiens pretium, nullam fecit injuriam danti; ergo non tenetur restituere. Consequentia supponitur, ut clara. Antecedens probatur, tum quia simonia, ut sic, non est injustitia, sed irreligiositas; tum quia ibi nulla vis aut deceptio intervenit, sed voluntaria commutatio. Dices, in hoc esse injustitiam, quod res pretio non æstimabilis pro pretio datur, talis enim est injustitia usuræ. Sed contra, quia res spiritualis non ideo dicitur pretio inæstimabilis, quia nihil valeat, sicut est mutuum in usura; sed quia est majoris æstimationis et valoris, quam sit omne temporale pretium.

9. *Tertia opinio respondet cum distinctione.* — Tertia opinio distinctione utitur inter simoniam intrinsece talem, vel solum quia prohibitam; et de priori affirmat esse de jure divino restitutionem, de posteriori vero minime. Hæc distinctio sumitur ex Angelo, ver. *Simoniam*, septimo, numero primo, quatenus dicit simoniam mentalem contra jus divinum obligare ad restitutionem, non vero contra jus humanum. Rationem differentiam hanc significat, quia jus humanum, in dicto capitulo ultimo de *Simoniam*, noluit obligare ad restitutionem in simonia mentali, quando est tantum mala, quia prohibita; ergo signum est restitutionem in illa materia solum oriri, juxta id quod præscriptum est de jure positivo. Quod autem in alia materia non pendeat restitutio ex positivo jure, non tam probat quam supponit, fortasse ex fundamentis primæ sententiæ. Pro hac sententia citat Panormitanum in dicto capite finali. Sed ille non adheret firmiter illi sententiæ, sed in primam magis inclinat, ut supra dixi. Tenet autem hanc sententiam Hostiensis ibi, et sequuntur Antoninus, et Calderus; et Sylvester tribuit illam Innocentio, quod tamen Navarrus negat. Ve-

runtamen Innocent., in cap. *Tua nos*, de Simoniam, aperte utitur illa distinctione; ait enim in simonia contra jus divinum solam voluntatem facere simoniacum, non vero in simonia quia prohibita, quod intelligi non potest absolute de culpa, esset enim intolerabilis error; intelligit ergo de simonia obligante ad restitutionem, seu punita ab Ecclesia. In e. autem ult., ego non inveno expositionem quam Navarr. allegat. Eodem autem modo quo de Innocent. diximus, potest pro hac sententia allegari Glos., in cap. *Ex parte*, 1, de Offic. deleg., verb. *Dimittere*. Ac denique Henr., in dicto Quodl., videtur idem sentire. Hæc vero sententia communiter rejicitur tanquam improbabilis, sed fortasse magna ex parte veritatem continet, licet non integre.

10. *Suppositio prima ad resolutionem.* — *Secunda suppositio.* — Pro resolutione, suppono illam pendere ex unico principio, videlicet, an simonia contineat injuriam contra justitiam commutativam ex parte vendentis respectu ementis. Nam si illam continet, sine dubio obligat ad restitutionem ex divino jure naturali; si vero talem injustitiam non continet, talem obligationem non inducit, et utraque pars, tam in simonia naturali quam prohibita, locum habet. Quia restitutionis obligatio non oritur, nisi ex justitia commutativa, unde supponit inæqualitatem factam contra eandem justitiam; ergo in præsentia, regula restitutionis, seclusa lege positiva, sumenda est ex injustitia commissa. Suppono autem ulterius ex dictis supra cap. 4, quamvis ratio simoniæ formaliter opponatur religioni, et ideo malitiam hanc formaliter et inseparabiliter habeat, nihilominus habere posse frequenter malitiam injustitiæ adjunctam, quamvis non semper, nec necessario illam habeat, ut illo loco declaravi.

11. *Prima conclusio.* — Juxta hæc ergo principia, duabus regulis propositam questionem definiendam censeo. Dico ergo primo: quoties simoniacus injuste agit, rem spiritualem vendendo, ex divino ac naturali jure tenetur restituere pretium pro tali re acceptum, non formaliter ratione simoniæ, sed ratione injustitiæ. Hæc assertio, data hypothesi, scilicet, quod venditio hæc fiat cum injustitia, est evidens ex principiis positis: suppono enim semper esse sermonem de injustitia contra commutativam justitiam. Ex tali enim injustitia semper nascitur obligatio restituendi, per se loquendo. Et declaratur, nam si ille peccat contra justitiam vendendo, ergo exigendo pre-

tium injuste agit; ergo et retinendo, quia eadem est utriusque ratio. Quia autem non potest juste rem tenere, teneatur illam restituere, ut per se constat: ergo. Solum superest ut in particulari explicemus modos, casus et rationes hujus injustitiæ; sic enim et regula et ratio ejus notior fiet.

12. *Primus modus injustitiæ.* — Primo ergo committit quis hanc injustitiam simoniacam (ut sic dicam), quando pro functione spirituali ad quam præstandam ex justitia tenetur, pretium exigit. Ut si parochus, qui ratione sui officii et præbendæ tenetur ex justitia confessionem audire suorum subditorum, vel missam facere, et similia, ipsamet ministeria suis subditis vendat, et sic de aliis; tunc ergo clara est obligatio restitutionis, quia clara est injustitia. Adde præterea in tali casu, non solum ex vera simonia contra jus divinum, sed etiam ex præsumpta, vel vera contra jus ecclesiasticum, oriri obligationem restituendi. Nam si ille non exigit novum illud emolumentum, ut pretium spiritualis ministerii, sed ut stipendium, formaliter et ex vi intentionis non committit veram simoniam, sed vel præsumptam, vel contra Ecclesiæ prohibitionem; et nihilominus, quia injustus est, tenetur restituere quod sic extorquet. Ut si miles vel famulus qui accipit integrum et sufficiens stipendium pro militia vel servitio, nolit postea militare vel servire, nisi novum stipendium accipiat, non erit simoniacus, sed injustus, et retinere non poterit quod sic extorquet; ita ergo erit in præsentia, etiamsi per modum stipendii duplicati, ut sic dicam, illud extorqueatur. Ergo a fortiori, quando exigitur per modum pretii, eadem nascetur obligatio; nam abjectio malitiæ simoniæ non potest excusare obligationem ex injustitia ortam, ut per se constat. Et hæc assertio procedit in prælati petentibus aliquid pro dispensationibus, consecrationibus, et similibus, quæ ex vi sui muneris et officii præstare tenentur, nam est eadem ratio. Neque oberit quod fortasse dans pecuniam etiam simoniam committat, quia deberet potius carere spirituali ministerio quam illud emere; quia in hoc non peccat contra justitiam, sed contra religionem, et alioquin injuriam patitur, et qui illam facit, non fit melioris conditionis propter peccatum alterius; ergo illud nihil obstat quominus exigens tale pretium, ad restitutionem maneat obligatus.

13. *Secundus modus.* — Secundo, sequitur prælatum Ecclesiæ, qui vendit beneficia, vel

officia Ecclesiae, quorum non est dominus, sed dispensator vel distributor, teneri ex divino ac naturali jure restituere pretium simoniace acceptum. Probatur, quia ille non tantum contra religionem, sed etiam contra justitiam peccat. Probatur, quia ille non est dominus beneficii vel officii, neque habet jus aliquod in illis; sed qui vendit rem non suam peccat contra justitiam; ergo. Item oeconomicus qui a patrefamilias haberet potestatem gratis conferendi officia domus suae, peccaret contra justitiam illa vendendo, et teneretur ad restituendum pretium; similiter haeres, qui ex voluntate testatoris teneretur distribuere dotes virginum, vel alia legata pia, prudenti arbitrio suo, contra justitiam peccaret, aliquid exigendo a talibus personis, solum pro eligendis illis ad implendam haeredis voluntatem; sed ita se habent praelati Ecclesiae in hac distributione; nam sunt meri dispensatores, et nullum habent jus in illis beneficiis vel officiis, nec ad praecipuandum aliquo modo fructus illorum. Imo hic etiam habet locum ratio facta in praecedenti puncto, quia ex vi sui muneris et officii tenentur haec omnia gratis dispensare.

14. Atque haec ratio concludit, non solum oriri hanc obligationem ex venditione beneficiorum aut officiorum spiritualium, sed etiam ex venditione officiorum temporalium, quae communi jure vendi prohibentur, sive in illorum venditione committatur simonia vera, sive impropria, quia satis est quod committatur injustitia, ut revera committitur. Quia praelati nullum habent jus ad vendendum talia officia, unde pretium illorum injuste accipiunt, et per quamdam anticipatam extorsionem privant recipientes illa officia utilitate et stipendio integro ipsis debito, juxta talem Ecclesiae institutionem, pro muneribus et functionibus eorundem officiorum. Et eadem ratione, electores ad beneficia, quando ratione alicujus muneris tenentur ad eligendum, ad restitutionem tenentur, si quid accipiunt pro eligendo digno, et non indigno, quia ad illud ex justitia commutativa tenentur. Aliqui vero censent non esse idem, quando aliquis accipit pecuniam ut eligat digniorem, praetermisso digno, quia ad id non tenetur ex justitia commutativa, sed ex sola distributiva, cujus sola violatio non obligat ad restitutionem. Quod quidem ex hoc capite probabile est; tamen oportet considerare, illum ex officio teneri ad justam electionem faciendam; et ideo ex eo capite quod munus ex officio debitum vendit,

contra justitiam commutativam peccare videtur, et ideo probabiliter censeo tunc etiam ad restitutionem teneri.

15. *Tertius modus.* — *Advertendum primo.* — Tertio, infertur eum, qui vendit functionem spiritualem, ad quam ex officio vel justitia non tenetur, nihilominus, si vendat illam ut talis est, seu propter effectum spiritualem quem habere potest, teneri ad restituendum pretium pro illa acceptum, ex vi justitiae et naturalis legis. Haec assertio imprimis declaratur, quia haec functiones, prout inter homines commutari possunt, nunquam sunt adeo spirituales, quin involvant aliquam actionem materialem, seu corporalem, ac mere humanam, quae, secundum se considerata, esset pretio aestimabilis, si non esset elevata ad esse supernaturale seu spirituale, ratione cujus simonia est illam vendere, ut supra dictum est. Nihilominus tamen existimo quod, si de facto vendatur talis actio, non tamen pluris quam ratione sui laboris vel operis valere posset, si tantum esset quoddam corporale servitium, licet venditio sit simoniaca, nihilominus ex illa non oritur obligatio restituendi, quia in effectu et in re ipsa intervenit aequalitas inter actionem illam materialiter spectatam, et pretium quod pro illa datur. Nam, licet conjunctio spiritualitatis cum illa functione materiali efficiat, ut secundum rectam rationem illa materialis actio jam non debeat pretio aestimari, quia est sacra effecta, nihilominus non potest efficere quin illa materialis actio suam materialitatem, ut ita dicam, retineat, et consequenter suam aestimabilitatem intra latitudinem justitiae, esto illa non possit exerceri sine sacrilegio seu simonia. Hinc ergo fit ut, si in pretio non excedatur ultra illam materialem aestimationem, non fiat injustitia, et consequenter nec obligatio restituendi oriatur.

16. *Advertendum secundo.* — Deinde adverto ex superioribus, pro his functionibus posse aliquid accipi per modum stipendii, licet non per modum pretii; si ergo ponamus aliquem postulasse pretium sub ratione pretii, non tamen in quantitate quae excederet justum stipendium, dico illum, quamvis simoniam commiserit, in rigore non teneri ad restituendum, sed tantum ad mutandam intentionem, et posse retinere illud idem emolumentum per modum stipendii, et eum qui dedit, non posse esse in hoc rationabiliter involuntarium, quia in re ipsa non fuit facta inaequalitas inter dantem et recipientem; sed error fuit in in-

entione et modo, ex quo non oritur obligatio restituendi, ut constat.

17. *In quibus versetur questio.* — Procedit ergo assertio, quando in pretio exceditur ultra valorem materialis actionis praecise et secundum se spectatae, et ultra omnem considerationem justitiae stipendii. Et sic probatur assertio, quia in tali actione nulla relinquitur justa ratio exigendi tale pretium; ergo est injusta exactio; ergo ex illa oritur ex natura rei obligatio restituendi. Antecedens patet, quia sola spiritualitas actionis non facit illam aestimabilem majori pretio materiali et humano; sed nullus alius titulus augendi pretium ibi intervenit, ut constat; ergo sine justo titulo fit talis exactio. Major patet duplici ratione saepe tacta. Una est, quia illa spiritualitas est res alterius ordinis ab omni humano commercio, et consequenter ab omni collatione et comparatione cum temporalis pretio, ut in ea possit servari justitiae aequalitas. Unde nec per legem taxari posset pretium pro tali re, ita ut esset justum, neque per prudentem hominis aestimationem, quod est signum materiam illam esse prorsus incapacem talis aestimationis, ac subinde esse invendibilem, non solum ratione religionis, sed etiam ratione justitiae. Quod potest confirmari exemplo usurae: ideo enim ex illa oritur obligatio naturalis restituendi quidquid ultra capitale exigitur, quia capitale non plus valet ratione solius mutuationis, eo quod mutuatio, secundum rectam et prudentem rationem, non est proprio pretio aestimabilis.

18. *Responsio.* — Sed responderi potest, esto spiritualitas illa non habeat certam aestimationem per legem, vel communem usum, nihilominus ex conventionione partium contractantium posse pretium constitui ac designari mutuo consensu; nec fiet injuria ementi, quia res quae illi datur revera est magnae aestimationis, quae licet sit in valore alterius ordinis, ex conventionione partium ad humanam aestimationem reducitur. Nec erit simile de usura, quia ibi mutuatio praecise spectata non est aliquid pretio aestimabile, nec res alicujus valoris proprii, quia non est aliquid distinctum ab ipsa pecunia, quae mutuo datur; hic vero spiritualis actio, ut talis est, aliquid est magni momenti et aestimationis, quae, licet tanta sit ut non debeat pecunia comparari, nihilominus si compareretur, non videtur fieri injuria ei cui propter pecuniam datur. Ut si Deus daret homini licentiam vendendi has functiones, vel gratias gratis datas, sicut fieri posse in supe-

rioribus diximus, tunc certe non faceret ille homo injuriam aliis, petendo pecuniam, et conventionem cum illis faciendo de certo pretio, non obstante excellentia rei venditae.

19. Propter hanc replicam, addendum ulterius censeo haec officia spiritualia, ut talia sunt, non esse sub dominio humano, sed ad solum Deum, ut ad verum dominum pertinere, ipsum autem solum dedisse hominibus potestatem illa gratis dispensandi et transferendi, et ideo vendentes tales functiones ratione spiritualitatis injuste agere contra divinum et naturale jus. Sicut peccat contra idem jus dispensator aut eleemosynarius Episcopi, aut haeres, qui pia legata, aut eleemosynas, quas dominus seu praelatus misericorditer fieri jubet, vendit, et tenetur ex justitia totum pretium receptum restituere, ut est in confesso apud omnes: est enim in praesenti omnino eadem ratio. Declaratur haec conclusio, quia Christus Dominus ita instituit has spirituales functiones, ut sacramenta, sacrificium, et similia, ut omnibus concesserit jus ad illa gratis obtinenda, solumque illis imposuit onus alendi ministros, et ipsis ministris non concessit jus, nisi ad stipendium sustentationis postulandum, juxta modum ab Ecclesia praescriptum; et ipsa Ecclesia eodem modo instituit alias actiones sacras, quae ex illius proxima institutione aliquam utilitatem spiritualem habent; ergo si aliud pretium exigant hi qui haec spiritualia administrant, injuriam faciunt fidelibus, quia et excedunt jus sibi datum, et privant fideles jure sibi a Christo concesso; ergo tenentur ad restitutionem talis pretii ex vi justitiae, quia sine justo titulo, imo contra justitiam illud exigunt. Unde obiter considerari potest magna differentia interdantem spiritualem functionem, et dantem pretium, quod dans spirituale exigendo pretium facit injustitiam; qui autem recipit spirituale petendo illud gratis dandum, non facit injustitiam. Item, qui pretio emit non facit contra substantiam (ut sic dicam) voluntatis domini rei spiritualis, sic recipiendo illam; qui autem illam vendit, agit contra substantiam voluntatis domini, qui non dedit talem facultatem, sed potius vetuit acceptionem pretii. Hoc ergo est praecipuum fundamentum restitutionis ex natura rei in talibus rebus, seu actionibus.

20. *Evasio.* — *Respondetur.* — Dices hoc ad summum procedere in illis ministris, qui ex officio tenentur ministrare haec spiritualia,